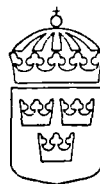

Regeringens skrivelse

1986/87: 163

om vissa frågor rörande innehållet i
grundskolläroarutbildningen

Skr.
1986/87: 163

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som tagits upp i
bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 21 maj 1987.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Lennart Bodström

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnas en redogörelse för vissa av de frågor rörande innehållet
i den nya grundskolläroarutbildningen, som riksdagen begärt att få del av.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 21 maj 1987

Närvarande: Statsministern Carlsson, ordförande och statsråden Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, S. Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hulterström, G. Andersson

Föredragande: statsrådet Bodström

Skrivelse om vissa frågor rörande innehållet i grundskollärarytbildningen

1 Bakgrund

Riksdagen beslutade vid 1984/85 års riksmöte om en ny lärarytbildning för grundskolan (prop. 1984/85: 122, UbU 31, rskr. 366). Utbildningen organiseras som en allmän utbildningslinje inom högskolan, grundskollärarytlinjen.

I beslutet angavs (UbU 31 s. 21) att regeringen borde bereda riksdagen tillfälle att ta del av vissa frågor, som rör den nya utbildningen. Det gällde bl. a. balansen mellan olika huvuddelar inom utbildningen, urval till lärarytbildning, graden av samhällsanknytning av lärarytbildningen vid t. ex. praktik samt frågan om ytterligare ämneskombinationer för lärare för senare årskurser.

Med anledning av riksdagens beslut gav regeringen den 26 juli 1985 universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) i uppdrag att bl. a. ge regeringen underlag för en redovisning till riksdagen i dessa frågor.

UHÄ har i en rapport den 11 mars 1987, Ny utbildning av lärare för grundskolan, lämnat en redovisning till regeringen. Rapporten bör fogas till protokollet i detta ärende som bilaga.

Arbetet med planeringen av utbildningen fortsätter inom UHÄ. Utbildningsplan för grundskollärarytlinjen avser UHÄ att utfärda sedan riksdagen tagit del av innehållet i denna skrivelse.

I anslutning till redovisningen vill jag göra några uttalanden. De avser dels den nya utbildningens karaktär och huvudinnehåll, dels vissa speciella frågor.

2 Grundskollärarytlinjens karaktär och huvudinnehåll

Riksdagsbeslutet om en ny lärarytbildning för grundskolan innebär att det skapas en lärarytbildning med en gemensam karaktär i stället för de tidigare skilda utbildningarna för låg-, mellan- och högstadierna. Grundskollärarytlinjen med sina olika inriktningar och specialiseringar skall vara en sammanhållen yrkesutbildning, där den blivande läraren får de grundläggande

gande kunskaper som behövs för att han eller hon under sitt yrkesverkssamma liv skall kunna variera och förnya sin undervisning. Min företrädare, statsrådet Hjelm-Wallén, har i prop. 1984/85: 122 angivit riktlinjerna för den nya lärarutbildningen.

Vid riksdagsbehandlingen erinrade utbildningsutskottet om de mål som lagts fast för arbetet i skolan. I dessa mål ingår uppgiften att ge eleverna goda kunskaper och färdigheter samt att främja deras personliga och sociala utveckling. Det är därför enligt utskottet viktigt att det inom lärarutbildningen ges tillräckligt utrymme för utbildning i alla delar av skolans arbete (UbU 1984/85: 31, s. 13).

Riksdagen har genom sitt beslut om grundskollärlinjen lagt fast de väsentliga hållpunkterna för utbildningen. Såsom gäller för all annan högskoleutbildning bör det emellertid sedan ankomma på UHÄ och andra organ inom högskoleorganisationen att svara för den konkreta utformningen av utbildningen. Såvitt jag kan bedöma har UHÄ i sitt arbete hittills beaktat de uttalanden och ställningstaganden som gjorts av riksdag och regering. UHÄ har erinrat om de skilda traditioner inom vilka nuvarande klasslärarutbildning och ämneslärarutbildning har vuxit fram. Jag ser det som utomordentligt angeläget att företrädarna för de skilda traditionerna samverkar i arbetet med att skapa en god utbildning i överensstämmelse med de riktlinjer som har lagts fast. Genom ett sådant samarbete kan erfarenheter från tidigare utbildningar tas tillvara i den nya utbildningen. Jag vill understryka att den nya lärarutbildningens uppgift dock är att lägga en ny grund för det pedagogiska arbetet genom att alla lärare i grundskolan, genom sin utbildning, ges bättre möjligheter än hittills att undervisa grupper av elever med skiftande studieförutsättningar och bakgrund.

Hur väl den nya utbildningen lyckas fylla sin uppgift beror ytterst på den kvalitet i utbildningen som varje universitet och högskola förmår prestera. Den kunnsighet och det engagemang som många inom högskolan visat inför den nya utbildningen är viktiga faktorer i det arbetet. De avvägningar som görs mellan skilda områden och olika intressen bör ständigt kunna ifrågasättas och övervägas på nytt. Enbart härigenom kan utbildningen successivt bli allt bättre.

Jag noterar med tillfredsställelse att UHÄ avser att noga följa utvecklingen av lärarutbildningen. Ett centralt uppföljningsprojekt som UHÄ aviserar kan visa hur väl de båda traditionerna integreras och hur väl lärarutbildningen fyller sin uppgift som ett medel att utveckla arbetet i skolan. Projektet kan också bidra till att sprida idéer och förslag om förändringar. Av tradition har kontakterna mellan lärarutbildningarna i landet varit goda. Detsamma gäller utbytet av idéer ämnesinstitutionerna emellan. Det är angeläget att samarbetet utvecklas i den nya utbildningens tjänst och att detta kommer att omfatta företrädare för alla de skilda ämnen och verksamheter som ingår i lärarutbildningen.

Den redovisning som UHÄ presenterar ger en bild av huvudinnehållet i utbildningen och hur avvägningen mellan de olika delarna i utbildningen kan göras. För universitetens och högskolornas del ger redovisningen ledning för planeringen av utbildningen. Den tabell som UHÄ presenterar under punkten 3.3 i sin skrivelse får anses vara *ett* uttryck för den relativt

omfattande ledning, som riksdag och regering anser vara nödvändig i ett inledningsskede (prop. 1984/85: 122 s. 10, UbU 31 s. 13). De riktal som återfinns i tabellen bör ses som utgångspunkt för planeringen. De får däremot, enligt min mening, inte uppfattas som av riksdag och regering fastställda poänggränser, vilka låser utvecklingen av grundskollärlinjen i ett längre perspektiv.

Det är viktigt att lärarutbildningen utvecklas på samma sätt som annan högskoleutbildning, i takt med de nya kunskaper inom lärarutbildningens skilda områden som ges av forskningen och av de erfarenheter som vinnas i skolarbetet. Linjenämnderna har givetvis också ett ansvar för att utbildningen motsvarar de krav som kommer till uttryck i riksdagens och regeringens uttalanden.

Till de frågor vartill de planerande myndigheterna har att ta ställning hör hur studierna i de skilda ämnena inom den samhällsorienterande respektive naturorienterande ämnesgruppen skall läggas upp för att de samordningsvinster, som riksdagen och regeringen räknat med, skall kunna uppnås. Till sådana frågor hör också avvägningen i svenska mellan språket å ena och litteraturen å andra sidan samt hur datakunskap kommer in i lärarutbildningen.

För att lärarutbildningen skall bli den yrkesutbildning, som är nödvändig för arbetet som lärare i en grundskola för alla, behövs stora insatser. Samtliga blivande lärare behöver bli djupt förtrogna med det faktum att elever är olika och vad som krävs för att komma varje enskilt barn till mötes. Lärarna behöver kunskaper i frågor kring val av stoff i undervisningen, hur stoffet görs begripligt för eleven och sätts in i ett sammanhang som eleven förstår och har erfarenhet av. Omfattningen och inriktningen av dessa inslag i utbildningen har inte angivits närmare av UHÄ. Dessa från skolpolitisk synpunkt särskilt viktiga frågor avses inte bli förda till ett avgränsat delämne utan förutsätts bli behandlade inom samtliga ämnen eller ämnesområden. Jag utgår från att berörda universitet och högskolor medverkar till att utbildningen härigenom får en inriktning som leder till en successivt förbättrad måluppfyllelse för grundskolan.

3 Särskilda frågor

3.1 Engelska

I anslutning till beslutet om grundskollärarutbildningen uttalade utbildningsutskottet (UbU 31 s. 8) att lärarna för de tidigare årskurserna måste ha kompetens att undervisa i engelska i årskurserna 1–6, eftersom en så stor andel av dagens skolor omfattar endast låg- och mellanstadium. Frågan borde enligt utskottet tas upp i det kommande arbetet med utbildningsplan inom UHÄ.

UHÄ anser att det är nödvändigt att lärare för tidigare årskurser får en utbildning i engelska om minst 15 poäng. För närvarande omfattar utbildningen på låg- och mellanstadielärlinjerna omkring 6 respektive 8 poäng. Denna utbildning är otillräcklig med tanke på de krav som måste ställas på allmän språkfärdighet. UHÄ har – med tanke på de krav som i övrigt ställs

på innehållet i utbildningen – funnit det omöjligt att rymma utbildning i engelska för **samtliga** studerande inom ramen för en utbildning om 140 poäng. UHÄ anser mot denna bakgrund att engelska bör erbjudas som ett alternativt tillval om 15 poäng i stället för tillval i ett praktisk-estetiskt ämne. För att tillgången på lärare skall garanteras inom nu nämnda ämnen och ämnesområden måste det enligt UHÄ finnas en styrning av andelen lärare med respektive tillval.

Jag anser att en utbildning i engelska om minst 15 poäng är nödvändig för kompetens att undervisa i engelska t. o. m. årskurs 6. I många skolor bör det emellertid vara möjligt att för denna undervisning anlita lärare som är utbildade för senare årskurser. Den lösning som UHÄ anvisar med tillvalsmöjlighet i engelska garanterar en viss tillgång på lärare med kompetens i detta språk. För den enskilde studerande är det givetvis också möjligt att frivilligt, utöver den beslutade ramen om 140 poäng, komplettera sin utbildning i engelska. Dessutom bör vederbörande skolstyrelse i fortbildningssammanhang prioritera de lärare som behöver förstärka sin kompetens i engelska om detta behövs för undervisningen i engelska på de lägre stadierna i kommunen.

3.2 Alternativa ämneskombinationer för behörighet till tjänst

Utbildningsutskottet uttalade (UbU 31 s. 10) att UHÄ i sitt planeringsarbete borde pröva möjligheterna till ytterligare ämneskombinationer. En självklar utgångspunkt vid dessa överväganden måste enligt utskottet vara att de sammanhållna samhällsorienterande och naturorienterande ämnesgrupperna skall finnas. Det som kan övervägas är, enligt utskottet, om man i studiegången kan byta ut studier i vissa ämnen mot alternativa ämnesstudier.

UHÄ bedömer att vissa ytterligare ämneskombinationer är möjliga inom ramen för riksdagens ställningstagande. Matematik och två språk, alternativt matematik, svenska och ett språk är ämneskombinationer, som UHÄ anser ha flera fördelar. De kan bl. a. motverka risken för könsmässig uppdelning av rekryteringen till olika fördjupnings- och specialiseringsalternativ. Vidare ger den första kombinationen möjlighet till en fördjupning i språk för lärare i grundskolan, vilket annars saknas. UHÄ har också övervägt möjligheten att kombinera matematik och samhällsorienterande ämnen.

UHÄ avser att återkomma i dessa frågor sedan SÖ lämnat förslag om tjänstesystem. Önskvärdheten av fler ämneskombinationer måste därvid, enligt UHÄ, bedömas i förhållande till risken av att antalet lärare kring eleven ökar.

UHÄ:s analys visar, enligt min mening, möjligheter till ämneskombinationer utöver dem som förts fram i propositionen. Jag räknar med att UHÄ återkommer till regeringen i frågan.

Utbildningsutskottet ansåg (UbU 31 s. 14) det angeläget, att utbildningen av lärare för grundskolan och gymnasieskolan planeras så att hinder inte skapas för den som vill ha dubbel behörighet. UHÄ avser att i anslutning till anslagsframställningen för budgetåret 1988/89 återkomma med förslag till de förändringar i gymnasielärarytbildningen som är föranledda av beslutet om den nya grundskollärarytbildningen och det uppdrag som regeringen gett UHÄ i anledning därav. Enligt UHÄ:s uppfattning står det redan nu klart att det kommer att behövas fördjupade kunskaper, särskilt i vissa ämnen, i gymnasielärarytbildningen. För grundskollärare gäller då att krav kommer att ställas på kompletteringsstudier för tjänst i gymnasieskola. Den komplettering som kan förutses kommer, enligt UHÄ, att huvudsakligen avse fördjupade ämnestudier.

Enligt min mening framgår av UHÄ:s redovisning att inga hinder har skapats i uppläggningsav grundskollärarytbildningen för dem som önskar behörighet också för tjänstgöring i gymnasieskolan. Omfattningen av den nödvändiga kompletteringsutbildningen och i vilka ämnen den skall ges kan fastläggas först när UHÄ redovisat sitt uppdrag.

3.4 Övrigt

Till frågan om urval till lärarytbildningen avser jag att återkomma i samband med ställningstagandena till tillträdesutredningens förslag. Till frågan om graden av samhällsanknytning av lärarytbildningen vid t. ex. praktik avser jag också att återkomma senare.

4. Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av denna redogörelse.

5. Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

1987-03-11

Bilaga

UHÄ

**Byrån för utbildning och forskning
Sektion 4**

NY UTBILDNING AV LÄRARE FÖR GRUNDSKOLAN

UHÄ:s rapport till regeringen

NY UTBILDNING AV LÄRARE FÖR GRUNDSKOLAN

UHÄ:s rapport till regeringen

INNEHÅLL

1. Förutsättningar för UHÄ:s översynsarbete
 - 1.1 Regeringsuppdraget
 - 1.2 Utgångspunkter i riksdagsbeslutet
2. UHÄ:s utredningsarbete
3. UHÄ:s ställningstaganden till en ny grundskol-läroarbldning
 - 3.1 Läroarbldningens styrning
 - 3.2 Mål, karaktär och allmän inriktning
 - 3.3 Utbldningens huvudsakliga innehåll och balansen mellan utbldningens huvuddelar
 - 3.4 Utbldningens uppläggning
 - 3.5 Tillträdesvillkor
4. Av riksdagen särskilt aktualiserade frågor
 - 4.1 Engelska inom inriktningen mot årskurserna 1-7
 - 4.2 Alternativa ämneskombinationer för behörighet till tjänst
 - 4.3 Gymnasieläroarbldningen och grundskollärares behörighet till tjänst i gymnasieskolan

Reservation och särskilda yttranden till styrelsens beslut 1987-03-11

UNIVERSITETS- OCH HOGSKOLEAMBETET
Byrån för utbildning och forskning,
sektion 4
Avdelningsdirektör S Lundgren, SN

MISSIV

1987-03-11

Regnr 403-(410)-2881-85

Regeringen

Utbildningsdepartementet

Ny utbildning av lärare för grundskolan

I enlighet med regeringens uppdrag 1985-07-26 överlämnar härmed UHA underlag för regeringens redovisning till riksdagen beträffande grundskollärlinjens huvudsakliga innehåll och balansen mellan utbildningens olika delar.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskanslern, planeringschefen samt styrelseledamöterna Björklund, Brodin, Bystedt, Grünwald, Lundell, Nilsson, Sköld, Törnqvist, Ullenhag, Westerlund och Westling. Därjämte har närvarit personalföreträdarna Gustavsson och Hultén, byråcheferna Furumark, Häggquist, Kim och Rydell samt avdelningsdirektör Åhs. Föredragande har varit sektionschefen Lundgren.

Reservation mot beslutet av ledamoten Ullenhag samt särskilda yttranden från ledamöterna Grünwald, Lundell och Westerlund ./.

Carl-Gustaf Andrén

Staffan Lundgren

NY UTBILDNING AV LÄRARE FÖR GRUNDSKOLAN

UHÄ:s rapport till regeringen

1. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR UHÄ:S ÖVERSYNSARBETE

1.1 Regeringsuppdraget

På grundval av regeringens proposition 1984/85:122 beslöt riksdagen 1985 om en ny lärarutbildning för grundskolan m m (UbU 1984/85:31, rskr 366). Till grund för propositionen låg det betänkande som 1974 års lärarutbildningsutredning i januari 1979 överlämnade till regeringen (SOU 1978:86) samt de remissyttranden och skrivelser som inkommit med anledning av betänkandet. Regeringen uppdrog 1985-02-26 åt skolöverstyrelsen och universitets- och högskoleämbetet att vidta åtgärder enligt en inom utbildningsdepartementet utarbetad promemoria.

Enligt uppdraget skulle UHÄ senast den 1 december 1985 ge förslag angående dimensionering och lokalisering av grundskollärarlärarlinjen och utbildning av ämneslärare för gymnasieskola och vuxenutbildning. UHÄ överlämnade detta förslag 1985-12-02 (UHÄ-rapport 1985:22). Regeringens proposition i frågan (prop 1985/86:113) förelades riksdagen i februari 1986 (UbU 1985/86:27, rskr 356).

UHÄ fick vidare i uppdrag att pröva möjligheterna till fortbildningsinsatser för lärarutbildare genom en begränsning av antagningen av studerande. Förslag härom gavs i UHÄ:s anslagsframställning för budgetåret 1987/88. Regeringen har tagit ställning till dessa förslag i budgetpropositionen 1987.

UHÄ skall enligt uppdraget också

- ge underlag för regeringens redovisning till riksdagen i frågan om innehållet i utbildningen bl a vad avser balansen mellan olika huvuddelar inom denna.
- ge förslag till regeringen i ett antal frågor som preciserats i promemorian.

Den följande rapporteringen avser underlaget för regeringens redovisning till riksdagen. För att kunna ge en samlad bild av översynsarbetet redovisas översiktligt också de särskilda uppdragen. Dessa kommer UHÄ att behandla främst i anslutning till anslagsframställningen för budgetåret 1988/89.

UHÄ:s översynsarbete har utgått från de av riksdagen fattade besluten angående utbildningens organisation samt uttalanden angående utbildningens karaktär och allmänna inriktning.

I propositionen föreslås "att en ny lärarutbildning för grundskolan utformas med en struktur och ett innehåll som bestäms utifrån grundskolans behov"(s.7).

Utskottet anför att det är "nödvändigt att se grundskolan som en helhet och låta den få framträda som en skola utformad efter sina egna villkor" (s 6). I propositionen framhåvs att "utbildningen skall ge läraren den grund som behövs för arbetet i skolan och de förutsättningar som fordras för att förändra detta arbete i takt med utvecklingen i skolan och i samhället i övrigt. Detta förhållande måste vara grundläggande vid planeringen av innehållet i lärarnas utbildning och definierar den yrkesroll som läraren skall utbildas för " (s 9). Propositionen betonar också att utbildningen skall ge en bredare ämneskompetens. Särskild vikt bör läggas vid lärarnas specialpedagogiska kunskaper och åt kunskaper om barns språkliga utveckling. Alla blivande lärare måste kunna bidra till att utveckla elevernas färdigheter i svenska språket.

Riksdagsbeslutet innebär att **en allmän utbildningslinje**, grundskol-lärlinjen, inrättas fr o m läsåret 1988/89. Linjen skall vara organisatoriskt sammanhållen för hela grundskolan. Vidare skall linjen innehålla två inriktningar, en för undervisning i åk 1-7 och en för undervisning i åk 4-9. Dessa två inriktningar överlappar alltså varandra vad avser åk 4-7. Utbildningen för åk 1-7 skall omfatta 140 poäng och utbildningen för åk 4-9 skall omfatta 180 poäng, utom för vissa kombinationer med ett praktiskt-estetiskt ämne, då utbildningen kan omfatta totalt 140 eller 160 poäng.

Inriktningen mot **tidigare årskurser** skall innehålla två fördjupningsalternativ, antingen matematik och naturorienterande ämnen eller svenska och samhällsorienterande ämnen. Den blivande läraren skall dessutom kunna svara för undervisningen i åk 1-3 i såväl svenska och matematik som i hela orienteringsämnesblocket.

Dessutom förutsätts lärarna för de tidigare årskurserna ha kompetens att undervisa i engelska i åk 1-6. I utbildningen av lärare för åk 1-7 bör ingå något av **ämnena bild, idrott och musik**. I propositionen beräknas pedagogik, metodik och praktik tillsammans omfatta ungefär 40 poäng, medan ämnesstudierna alltså sammanlagt skall omfatta ca 100 poäng.

Varken i propositionen eller riksdagsbeslutet anges någon preciserad omfattning av studierna i de enskilda ämnena.

I utbildningen av lärare för **senare årskurser** skall ingå specialisering i fyra givna ämneskombinationer

- samhällsorienterande ämnen
- naturorienterande ämnen med eller utan matematik
- svenska och två främmande språk
- ett praktiskt-estetiskt ämne i förening med svenska eller matematik eller ett främmande språk.

Utbildningen i de tre första specialiseringsalternativen skall omfatta 180 poäng, varvid ämnesstudierna beräknas till ca 140 poäng. Det fjärde specialiseringsalternativet skall omfatta totalt 140, 160 eller 180 poäng, beroende på vilka ämnen som ingår i kombinationen.

Beträffande utbildningen för de enskilda skolämnena anges i propositionen eller i riksdagsbeslutet, för utbildningen av lärare för åk 4-9

- att svenska skall omfatta ca 60 poäng
- att omfattningen i tre av fyra ämnen i samhällsorienterande ämnen eller naturorienterande ämnen bör kunna vara 40 poäng, men att man inte bör ange exakt poängtal ännu
- att ämnesstudierna i kombinationen musik och svenska skall omfatta 140 poäng
- att övriga praktiskt-estetiska ämnen, förutom barnkunskap, skall omfatta lägst 60 poäng

Beträffande utbildningens organisation innebär riksdagsbeslutet vidare

- att lärarutbildning i svenska som andraspråk bör ingå som variant i utbildningen för tidigare årskurser i grundskolan och som en del av specialiseringen i språk
- att lärarutbildning för grundvux skall ingå som variant av utbildningen för tidigare årskurser.

Beträffande **utformningen** av utbildningen anför i propositionen att det är nödvändigt med ett samband mellan ämnesteorier, pedagogik, metodik och praktik i hela utbildningen så att man får en väl sammanhållen utbildningsgång. I praktiken skall de studerande få utgångspunkter för studierna och tillämpningar av det som behandlas där. Såväl i propositionen som i utbildningsutskottets betänkande anges att den blivande läraren samtidigt med sina ämnesstudier skall utbildas i **didaktik**, dvs i frågor kring val av stoff i undervisningen samt hur stoffet görs begripligt för elever och sätts in i ett sammanhang som eleven förstår och har erfarenhet av. Enligt propositionen utgör också **specialpedagogik** en viktig del av utbildningen.

Stoffet i utbildningen bör enligt utskottet utgå från klart definierbara ämnen på ett sådant sätt att de blivande lärarna behärskar såväl enskilda ämnen som de områden där ämnessamverkan kan förekomma. Det skall vara ett "både och" när det gäller ämnesövergripande respektive ämnesanknutna inslag. Vid sidan av ämnesstudier skall frågor och företeelser belysas ur ett tvärvetenskapligt perspektiv.

Studierna skall enligt riksdagsbeslutet läggas upp i en systematisk studiegång, där ämnen och moment kommer i en logisk ordning relaterad till yrkesutbildningens mål.

Utbildningsutskottet pekar på möjligheten att tillgodosäkra sig utbildning på grundskollärlinjen för fortsatt utbildning, t ex forskarutbildning. För särskild behörighet för forskarutbildning kommer kompletterande studier att behövas.

Grundskollärarytbildningen skall enligt propositionen planeras så att samverkan med utbildning för barnomsorgen kan ske. Det är angeläget att olika former för samverkan med lärarutbildningen för gymnasieskola och vuxenundervisning prövas.

Utbildningsutskottet har anfört ett flertal synpunkter som bör vara vägledande för utbildningen av grundskollärare. Man anför sålunda då det gäller innehållet i utbildningen (s 13) att det är viktigt att det inom lärarutbildningen ges tillräckligt utrymme för utbildning i alla delar av skolans arbete enligt de allmänna målen. Den ämnesteoritiska utbildningen skall inte begränsas till det som undervisningen i skolan handlar om och utbildningen skall ge kunskaper utifrån vilka läraren kan variera och förnya sin undervisning.

I utskottsbetänkandet nämns också att det är angeläget att utbildningen av lärare för grundskolan och gymnasieskolan planeras så, att hinder inte skapas för den som vill ha dubbel behörighet.

I propositionen anges mera utförligt ett flertal frågeställningar som skall behandlas i utbildningen, t ex kunskaper om skolsystemet, skolans mål, läroplanen, jämställdhet och internationalisering, samarbetet med hemmen, arbetslivet, elever med svårigheter och det lokala utvecklingsarbetet.

För tillträde till grundskollärarytbildningen bör krävas kunskaper i svenska och engelska motsvarande tre årskurser i gymnasieskolan. Utbildningsutskottet framhåller att det är rimligt att i de för respektive fördjupnings- och specialiseringsalternativ grundläggande ämnena kräva kunskaper motsvarande obligatorisk kurs på naturvetenskaplig-teknisk linje respektive humanistisk-samhällsvetenskaplig linje. Utskottet anför att man bör pröva urvalsinstrument för att rekrytera för läraryrket lämpliga personer.

UHÄ kommer i den följande framställningen att redovisa hur dessa grundläggande principer tolkats och hur de på olika sätt vägts in i översynsarbetet.

Riksdagsbeslutet överlät vissa organisatoriska frågor till UHÄ för fortsatt översynsarbete. Enligt regeringens uppdrag skall UHÄ:

- inkomma med förslag i fråga om möjligheten att i specialiseringarna i naturorienterande ämnen och samhällsorienterande ämnen inom inriktningen för utbildning av lärare för senare årskurser byta ut studier i vissa ämnen mot alternativa ämnesstudier,
- redovisa vilka ämnen som bör ingå i respektive specialisering där praktisk- estetiskt ämne ingår tillsammans med svenska, matematik eller språk och hur långa utbildningarna till följd därav bör vara (särskilt utförlig bör redovisningen vara av bild i kombination med annat ämne),
- ge förslag till en förändrad slöjdlärarytbildning och därvid särskilt pröva om och i vilken utsträckning utbildning i teknik bör ingå i slöjdlärarytbildningen,
- ge förslag till ny praktikorganisation för grundskollärarlinjen.

Utöver uppdragen från regeringen med anledning av riksdagens beslut om ny lärarutbildning för grundskolan mm har UHÄ också erhållit uppdrag som på olika sätt har samband med detta översynsarbete, nämligen att

- göra en översyn av utbildningen av förskollärare och fritids-pedagoger,
- i samråd med SÖ göra en analys av lärarbehovet för hemspråks-undervisningen och därvid överväga vilka förändringar som det bör medföra för lärarutbildningens del.

I riksdagsbeslutet anges att **utbildning av lärare för gymnasieskola och viss vuxenutbildning** liksom hittills skall äga rum inom bl a ämneslärarlinjernas ram. Riksdagen har inte angett omfattningen av vare sig den totala utbildningens längd eller av utbildningen för enskilda skolämnen. Utskottet menar att man först efter UHÄ:s och SÖ:s översynsarbete kan ta ställning till utbildningstidens längd för dessa lärare.

I regeringens uppdrag till UHÄ ingår

- att tillsammans med SÖ ange ämneskombinationer i nuvarande ämneslärarlinjer. Utgångspunkten bör där vara att lärartjänst i gymnasieskola m m normalt skall omfatta två ämnen,
- att belysa i vad mån utbildningen på grundskollärarlinjen kan ge behörighet för undervisning även i gymnasieskola och vuxen-utbildning,
- att utarbeta förslag till ny organisation för den praktisk-pedagogiska utbildningen för gymnasieskola och vuxenutbildning och därvid beakta vad som anförs om praktikorganisationen för grundskol-lärarlinjen.

Då det gäller utbildningen av lärare för gymnasieskolan m m har UHÄ också i uppdrag att se över utbildningen av lärare för **industri- och hantverk samt handel- och kontor**. UHÄ arbetar därutöver med en översyn av utbildning av **vårdlärare**.

UHÄ kommer att redovisa sina förslag i anslutning till anslagsframställningen för budgetåret 1988/89.

2. UHÄ:S UTREDNINGSGRUPPENS ARBETE

Det utredningsarbete som UHÄ har utfört med anledning av regeringens uppdrag har samordnats av en ledningsgrupp vars sammansättning framgår av bilaga 1. Det egentliga utredningsarbetet har genomförts av två arbetsgrupper, en för grundskollärarutbildningen och en för utbildningen av lärare för gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Arbetsgruppen för grundskollärarutbildningen har i sin tur till sig knutit experter för olika delar av utbildningen. Arbetet har fortlöpande följts av planeringsberedningen för utbildning för undervisningsyrken.

Som underlag för arbetsgruppens utredningsarbete och för högskolornas lokala utvecklingsarbete med anledning av riksdagsbeslutet gav ledningsgruppen i april 1986 ut principiella riktlinjer beträffande grundskollärarlinjens struktur (PM 1986-04-02).

Under ledningsgruppens ledning utvecklade arbetsgrupperna preliminära övervåganden och förslag. Dessa gällde både grundskollärarutbildningen och utbild-

ningen av lärare för gymnasieskolan och vuxenutbildningen och publicerades i UHÄ-rapport 1986:32 "Ny utbildning av lärare för grundskolan, gymnasieskolan och vuxenutbildningen" (bilaga 1 till denna rapport).

Syftet med rapporten var tvåfaldigt. Dels skulle den ligga till grund för UHÄ:s fortsatta arbete med utbildningsplan och rapport till regeringen, dels skulle den utgöra ett underlag för det lokala utvecklingsarbetet med inriktning mot reformen.

I oktober 1986 sändes rapporten ut på remiss. Remisstiden gick ut i januari 1987 och ett mycket stort antal remissyttranden kom in. En sammanställning av remissvaren finns i bilaga 2.

Rapporten ledde till en omfattande tidningsdebatt. Främst kom denna att handla om rapportens exempel på innehåll och struktur i ämnet svenska. Vissa övergripande ställningstaganden i dessa frågor kommer att göras i samband med fastställande av utbildningsplanen för lärarutbildningen. Den slutliga utformningen måste dock - med utgångspunkt i utbildningsplanen och läroplanen för grundskolan - göras i samband med genomförandet av utbildningen på lokal nivå. UHÄ avser att följa denna fråga och ordna överläggningar i första hand med företrädare för litteraturvetenskap, nordiska språk, lingvistik och lärarutbildningsinstitutioner för att ge ytterligare underlag för det lokala arbetet.

Med rapport och remissyttranden som grund fortsätter nu UHÄ:s utrednings- och utvecklingsarbete. Detta arbete kan delas in i följande punkter:

- utveckling av utbildningsplan för grundskollärlinjen
- utredning av de ekonomiska frågorna som grund för anslagsframställning för av reformen berörda linjer
- fortsatt utredning av de särskilda uppdragen från regeringen att avlämnas i anslutning till anslagsframställningen för budgetåret 1988/89 bl a avseende utbildning av lärare för gymnasieskolan och vuxenutbildningen
- utarbetande av centralt stöd till fortbildning av lärarutbildare
- utveckling av plan för uppföljning och utvärdering av reformen
- andra genomförandeåtgärder t ex stöd till lokalt utvecklingsarbete och medverkan i konferenser av olika slag

3. UHÄ:S STÄLLNINGSTAGANDEN TILL EN NY GRUNDSKOLLÄRARUTBILDNING

3.1 Lärarutbildningens styrning

I regeringens proposition 1984/85:122 anförts i detta sammanhang följande (ss 9-10).

"Lärarutbildningen är ett medel att förverkliga samhällets intentioner med skolan. Från denna utgångspunkt är det motiverat med en mera preciserad styrning av lärarutbildningen jämfört med många andra utbildningar i högskolan. De instrument som används för att

styra lärarutbildningen skall bidra till att säkerställa kvaliteten och jämförbarheten i utbildningen på olika orter i landet. Ett styrinstrument är utbildningsplanen. I den skall anges syftet med utbildningslinjen och det huvudsakliga innehållet i denna. - -Särskilt i ett inledningsskede är det därför nödvändigt att ge de lokala högskolemyndigheterna, som skall ge utbildningen ett mera preciserat innehåll, relativt omfattande ledning. Jag vill understryka att det samtidigt är angeläget att reformen förankras i ett lokalt utvecklingsarbete vid berörda högskoleenheter."

Utbildningsutskottet anför (s 13) att det delar föredragande statsrådets uppfattning om utbildningsplanen som ett styrinstrument för lärarutbildning.

I årets budgetproposition (prop 1986/87:100, bil 10) behandlas högskolans regelsystem. Föredragande statsrådet menar att man kan ifrågasätta om centralt beslutade utbildningsplaner överhuvud taget behövs.

Han fortsätter (s 217)

"För vissa utbildningslinjer - i första hand inom vårdsektorn och undervisningssektorn - är det emellertid angeläget att samhället centralt garanterar ett visst gemensamt innehåll samt kvaliteten på utbildningar som leder till yrkeslegitimation eller formell behörighet för vissa arbetsuppgifter. I dessa fall kan det vara befogat med en mera omfattande central styrning av utbildningen än vad som för närvarande sker genom utbildningsplanerna. Jag vill här särskilt peka på diskussionen om innehållet i de olika lärarutbildningarna."

Både i proposition och i utskottsbetänkande understryks det att lärarutbildningen för grundskolan måste ses som ett medel att förverkliga samhällets intentioner med skolan och att utbildningen därför måste ges en struktur och ett innehåll som bestäms utifrån grundskolans behov. Läroplanen för grundskolan utgör därför en viktig utgångspunkt vid utformningen av grundskollärlinjens mål, innehåll och uppläggning. De övergripande mål som gäller för högskoleutbildningar i allmänhet och som kommer till uttryck i högskolelagen skall givetvis även vara styrande för lärarutbildningen.

I **utbildningsplanen** för grundskollärlinjen avser UHÄ att konkretisera statsmakternas intentioner bl.a. avseende grundskollärlinjens

- mål, karaktär och allmänna inriktning
- utbildningens huvudsakliga innehåll och balansen mellan utbildningens huvuddelar
- utbildningens uppläggning
- tillträdesvillkor

UHÄ vill dock framhålla att utbildningsplanen inte kan vara det enda styrinstrumentet när det gäller nämnda områden. Ett av de viktigaste sätten att styra utbildningen är att påverka de lokalt utbildningsansvariga och de lärare som lokalt skall genomföra utbildningen. Detta kan ske genom

- fortbildning av lärarutbildarna inför reformen
- seminarier, konferenser och symposier

UHÄ avser under ett övergångsskede stödja en utveckling inom vissa angelägna områden genom att avsätta centrala resurser till olika **innovations- och utvecklingsarbeten** som senare kan få generell spridning och utgöra ett led i utvecklingen av utbildningen i enlighet med riksdagsbeslutets intentioner. I anslagsframställning och verksamhetsplaner kommer UHÄ att väga in behovet av resurser för dessa ändamål.

Liksom i all annan verksamhet är **uppföljning, kontroll och utvärdering** instrument för styrning av verksamheten. För uppföljningen och kontrollen av utbildningen lokalt har linjenämnderna ett huvudansvar. Det är också viktigt att detta perspektiv anläggs redan vid implementeringen av utbildningsreformen. Utbildningsplanerna utgör utgångspunkt för denna kontroll och de är även den viktigaste referensen vid utvärdering.

Den **centrala uppföljningen och utvärderingen** ingår i UHÄ:s kontinuerliga arbete med uppföljning och översyn av högskoleutbildningarna. Denna del av UHÄ:s verksamhet förutsätts öka. Uppföljningen av grundskolläroplaner bör samordnas med skolöverstyrelsens uppföljning av vad som sker ute i skolväsendet med anledning av reformen.

Utöver det kontinuerliga uppföljningsarbete som ligger på linjenämnder och på UHÄ behövs ett särskilt **utvärderingsprojekt** som sträcker sig i o m den första "kullens" första yrkesverksamma år. Ett sådant projekt bör vara fristående från UHÄ:s löpande uppföljning av reformen.

En aspekt vid styrningen av läroplanerna är vilken koppling det bör vara mellan skolverksamhet och utbildning av lärare. Läroplanen för grundskolan är som ovan nämnts en sådan koppling. I rapporten DsU 1987:1 om "Ansvarsfördelning och styrning på skolområdet" pekas på en annan aspekt:

"En annan viktig fråga gäller nödvändigheten av att koppla läroplanerna närmare till skolverksamheten och till dess politiska och professionella företrädare både lokalt och regionalt. I detta sammanhang kunde diskuteras om inte skolöverstyrelsen borde ha ett större delansvar på riksplanet för läroplanerna och läroplanerna och kommunerna ett större inflytande än nu på varje lokal läroplan." (DsU 1987:1, s 245)

Samverkan mellan UHÄ och SÖ har redan utvecklats i samband med reformen av grundskolläroplanerna. I uppdragen från regeringen förutsätts att UHÄ och SÖ skall samverka. Därutöver förekommer samverkan på den regionala nivån genom att företrädare för skolväsendet är ledamöter i linjenämnder för läroplaner. SÖ har dessutom nyligen tagit initiativ till att stödja skolväsendets medverkan i det lokala linjenämndsarbetet i samband med genomförandet av den nya grundskolläroplanerna.

3.2 Mål, karaktär och allmän inriktning

Alla lärare har ett gemensamt ansvar för att ge eleverna goda kunskaper och färdigheter och för att fostra dem och medverka till deras personliga utveckling.

För detta gemensamma ansvarstagande krävs goda och relevanta ämneskunskaper och ett helhetsperspektiv på barns och ungdomars utveckling och inlärning, på kunskaper och färdigheter och på skolans uppgifter i samhället. Därför är

ämnesstudierna av grundläggande betydelse lika väl som kraven på att utbildningen skall ge pedagogiskt handlag och goda metodiska kunskaper. Den sammanhållna grundskolläroplanen skall bidra till att utveckla ett sådant perspektiv och att ge lärare med olika uppgifter och funktioner en gemensam referensram för arbetet i grundskolan.

Den kunskap som lärarutbildningen skall ge de studerande skall vara grundad på vetenskap och beprövad erfarenhet. Genom att studierna äger rum inom ramen för högskolan kan kunskapen sättas in i ett sammanhang där närheten till forskning och utvecklingsarbete ger möjligheter till både kvalitet och kritisk hållning. Slitstarka fakta- och ämneskunskaper är en förutsättning här för. Utbildningen skall anknyta till aktuell forskning och skapa en positiv attityd till forsknings- och utvecklingsarbete samt förbereda för forskarutbildning.

All lärarverksamhet kräver att läraren kan utnyttja och behärska de egna uttrycksformerna, både språkliga och icke-språkliga, som instrument i undervisningen. Lärare skall med sitt föredöme också bidra till elevernas utveckling i dessa avseenden. Utbildningen skall därför ge insikt om språkets betydelse som kommunikationsmedel och förmedlare av kunskap och värderingar. Varje lärare har ett ansvar för sina elevers språkutveckling. Under utbildningen skall därför de studerandes egna kunskaper och färdigheter i svenska utvecklas.

De studerande skall utbildas för arbete i en obligatorisk skola som har till uppgift att ge varje individ, oberoende av förutsättningar, social eller kulturell bakgrund, ekonomiska eller andra villkor en fullvärdig utbildning.

Det är väsentligt att de studerande ser lärarrollen mot bakgrund av verkligheten i skola och samhälle i ett vidare perspektiv än den egna fördjupningen eller specialiseringen.

Med grundskollärarutbildningen kommer läraren att kunna arbeta inom ett bredare fält inom grundskolan med avseende på årskurser och därmed också med avseende på elevernas ålder, utvecklingsnivå, mognadsgrad och intressen. Lärarutbildningen måste därför förbereda lärarna för hur de skall kunna använda sina egna kunskaper och färdigheter på ett flexibelt sätt.

De centrala frågorna om **vad** som skall väljas ut som innehåll i undervisningen, **varför** just detta innehåll bör väljas och **hur** innehållet skall struktureras, organiseras och behandlas i undervisningen, har fått ökad aktualitet genom decentraliseringen i grundskolan och de förändrade kompetensområden, som den nya utbildningen ger upphov till. Frågorna är på intet sätt nya, vare sig för läraryrket eller i lärarutbildningen, men de väcks nu i nya sammanhang och kan därför i viss mån ge upphov till nya svar.

För att kunna behandla dessa frågor måste en lärare ha betydande ämneskunskaper och en god förståelse för samband och sammanhang. Lärarens egna kunskaper och färdigheter skall utnyttjas på sådant sätt att eleverna får möjlighet att själva bygga upp en egen kunskapsbas. För detta krävs både teoretiska modeller och praktisk erfarenhet av vad som sker i olika utvecklings-, inlärnings- och undervisningsprocesser. Skolarbetet måste kunna analyseras ur lärarens, elevernas och läroplanens perspektiv. Läraren behöver lära sig att medvetet bedöma sin egen roll i klassrummet och få insikt om hur planer och idéer på ett okontrollerat sätt kan förändras i undervisningen.

Skolan skall vara ett stöd och komplement för hemmet i en fostran utformad efter de grundläggande demokratiska värderingarna i vårt samhälle. Det är

viktigt att det finns ett förtroendefullt samarbete mellan skolan och hemmet. Ansvar för att ta initiativ till och utveckla former för denna samverkan vilar i huvudsak på skolan. De studerande måste därför under utbildningstiden få ta del av hur samverkan med hemmet kan ske och själva få öva sig att på olika sätt samverka med föräldrar.

Utbildningen skall ge de studerande förmåga att delta i lagarbete samt att samarbeta och samverka med lärare och övrig personal i skolan och med personal inom barnomsorgen. Därför måste de studerande få kunskap om målen och verksamhetsformerna för samhällets barnomsorg.

Det är också viktigt att lärarutbildningen för grundskolan, framför allt för dess senare årskurser, ger kunskaper om gymnasieskolan och vuxenutbildningen och arbetet där.

Utbildningen skall också ge de studerande kunskap om skolans och arbetslivets ömsesidiga beroende. Skolans samverkan med näringslivet och arbetslivet i övrigt liksom hur frågor om arbetsliv och arbetsmarknad kan tas tillvara i olika ämnen skall därvid uppmärksammas. Varje lärare har ett ansvar för studievägledning inom det egna ämnesområdet, vilket måste beaktas i utbildningen.

Utbildningen skall göra de studerande medvetna om egna attityder och värderingar och stimulera dem att som ett led i den personliga utvecklingen bearbeta dessa.

Utbildningen skall stärka de studerandes kunskaper om den egna kulturen och ge de studerande förmåga att som lärare föra kulturarvet vidare. De skall genom utbildningen ges ökad förmåga att bygga upp internationell förståelse hos sina elever. Med hänsyn till att Sverige idag rymmer många etniska grupper skall de studerande också ges en sådan utbildning att de som lärare skall kunna bidra till att eleverna förstår och känner samhörighet med minoritetsgrupper inom vårt eget land. De studerande skall också bli medvetna om att de själva både som individer och i grupp befinner sig i interkulturella processer. Ett interkulturellt perspektiv måste sålunda prägla både utbildningens innehåll och uppläggning.

Utbildningen bör stimulera till en fortlöpande kontakt med kulturell verksamhet och vilja att medverka i skolans del av samhällets insatser på kulturområdet för att på så sätt bidra till att förverkliga samhällets kulturpolitiska mål. För den blivande läraren är det nödvändigt att utveckla förmågan att använda uttrycksmedlen ord, ljud, bild, form, rörelse och drama i syfte att skapa en god barn- och ungdomskultur.

De studerande bör göras medvetna om att den grundläggande utbildningen är en första del av en ständig utveckling av yrkeskunnande och att en lärare måste fortbilda sig.

Grundskollärlärlinjens innehåll skall väljas ut och struktureras så att undervisningsresurser och studieinsatser tillsammans ger den blivande grundskollärlären en förberedelse för de kommande arbetsuppgifterna att leda barns och ungdomars utveckling och inlärning, en beredskap att ta ansvar för den egna skolans pågående och framtida utveckling samt en vilja och förmåga att möta kommande förändringar.

3.3 Utbildningens huvudsakliga innehåll och balansen mellan utbildningens huvuddelar

Skr. 1986/87: 163

Huvuddelarna i lärarutbildningen för grundskolan är ämnesstudier, pedagogik, metodik och praktik. Dessa huvuddelar skall samordnas så att de bildar en funktionellt uppbyggd studiegång. Utbildningens innehåll och uppläggning skall under hela utbildningstiden sättas i relation till den kommande yrkesfunktionen. Ämnesstudierna skall utöver ämneskunskaper innehålla didaktiska överväganden och de skall varvas med den praktisk-pedagogiska utbildningen.

Tabell 1: Poängfördelning inom grundskollärlinjen

Tabellen visar balansen mellan utbildningens huvuddelar och ämnen uttryckt i studieveckor (= poäng) enligt UHÄ:s förslag.

Poängramarna utgör rikttal för den lokala planeringen. Avvikelser med c:a 10 procent bör medges.

ÄMNE	Inriktning mot åk 1-7		Inriktning mot åk 4-9				
	Sv,So	Ma,No	Sv,Spr	So	No	Ma,No	P-E,Aä
Svenska	25	15	60	5	5	5	60
Engelska			40				40
Engelska/pr.est.ä. 1)	15	15					
Ty/Fr/Hemsp			40				40
So-ämnen:	35	10		90			
Historia							
Religionsk.							
Samhällsk.							
Geografi							
Matematik	5	15				30	40
No-teknik:	10	35			90	70	
Fysik							
Kemi							
Biologi							
Teknik							
Prakt.est.ämnen	10 2)	10 2)					
Bild							
Idrott							
Musik							
Prakt.est.ämne 3)							40-80
Barnkansk							
Bild							
Hemkansk							
Idrott							
Musik							
Slöjd							
Valfri ämnesfördjupn.				45	45	35	20
Pr.ped.utbildn.	40	40	40	40	40	40	40
Pedagogik							
Metodik							
Praktik	(20)	(20)	(20)	(20)	(20)	(20)	(20)
SUMMA POÄNG	140	140	180	180	180	180	140-180

1) Engelska eller ett av ämnena bild, idrott, musik

2) Avser två av ämnena

3) Ett av de praktiskt-estetiska ämnena ingår i kombination med annat ämne

Inom inriktningen mot årskurserna 1-7 finns dessutom en variant av utbildningen som riktar sig mot undervisning i grundvux. Denna utbildning kan också frivilligt förlängas med svenska som andraspråk. Utbildningen omfattar då 180 poäng.

För studerande med finska, samiska, tornedalsfinska som modersmål finns en variant av grundskollärlinjens inriktning mot årskurserna 1-7 med alternativt fördjupning i hemspråk och samhällsorienterande ämnen eller hemspråk, matematik och naturorienterande ämnen. Denna variant bör också anordnas för studerande från andra språkgrupper med mycket goda kunskaper i svenska. Varianten omfattar normalt 140 poäng. Utbildningen kan dock individuellt förlängas till 160 poäng för att ge utrymme för att ge kompetens att undervisa i och på svenska.

Jämfört med tidigare utbildningar för lärare inom grundskolan har

- utbildningen förlängts
- tiden för praktisk-pedagogisk utbildning för inriktningarna 1-7 minskats med ca 25%
- balansen mellan ämnesstudier och praktisk-pedagogisk utbildning ändrats så att ämnesstudiernas andel ökat avsevärt jämfört med andelen för den praktisk-pedagogiska utbildningsdelen. Denna balansförändring är störst för inriktningen mot årskurserna 1-7. Hela det poängtal som tillförs genom förlängningen för årskurserna 4-9 avser ämnesstudier. Därför förändras balansen mellan studietiden för praktisk pedagogik och ämnesstudier även för denna inriktning.

Syftet med de föreslagna förändringarna i balansen mellan utbildningens huvuddelar är att utifrån goda kunskaper om barns och ungdomars utveckling öka de blivande lärarnas kunskaper och att därmed öka deras professionella kompetens som lärare. Dessa syften skall nås genom att i de utökade ämnesstudierna skapa utrymme för ämnesdidaktiska inslag, dvs frågor kring **val av stoff** i undervisningen samt **hur stoffet görs begripligt för eleven** och **sätts in i ett sammanhang som eleven förstår** och har erfarenhet av. Analys och val av läromedel ingår som en del av utbildningen i detta avseende. Varje kunskapsområde har sin underliggande struktur. Denna är inte alltid omedelbart tillgänglig. Men inhämtandet av kunskap, till skillnad från inlärn timer av enkla minneskunskaper, förutsätter att man tillägnar sig denna struktur. Vissa elever kan så småningom på egen hand få ett inlärt stoff att forma sig i ett kunskapsmönster. Andra elever behöver lärarens hjälp för att nå framgång. Det är lärarens medvetna insatser för att välja ut och presentera stoffet så att eleverna når kunskap som kallas didaktik.

Detta sätt att förhålla sig till ett ämnesstoff varom här talas är väsentligt för varje högskolestuderande. Didaktik står således inte i motsättning till ämnesstudier. Men för den lärarstuderande är den didaktiska aspekten särskilt betydelsefull. Hans/hennes framtida uppgift är att presentera ämnesområdet så att såväl elever med studiesvårigheter tillägnar sig kunskap som att elever med särskilda förutsättningar i ämnet erhåller stimulans.

Grundskolläraryrket blir därmed i sin helhet en professionell utbildning i enlighet med riksdagens beslut. UHÄ avser att i det kommande utredningsarbetet ytterligare utveckla innebörden av begreppet **didaktik** och stödja högskoleenheterna i deras utvecklingsarbete.

Om didaktiken skall kunna vara både integrerande och yrkesförberedande i den nya lärarutbildningen, så måste ämnesteorin, pedagogik, metodik och praktik beröras av didaktiskt utvecklings- och forskningsarbete. Därmed läggs grunden för den kritiska reflexion och det analytiska förhållningssätt som måste prägla varje högskoleutbildning.

Ämnesstudierna skall enligt riksdagsbeslutet bedrivas både ämnesvis och ämnesövergripande. Det ankommer på berörda linjenämnder att utforma lokala planer och kursplaner så att det blir en rimlig balans mellan dessa två aspekter utifrån de ramar utbildningsplanen anger. Utbildningen skall leda till att den blivande läraren kan fullgöra sin undervisande och fostrande uppgift i grundskolan såsom den fastställts i gällande läroplan.

Det är också linjenämndens ansvar att se till att ämnesövergripande kunskapsområden av det slag som uttrycks i proposition och utbildningsplan på ett naturligt sätt integreras i utbildningen. Detta underlättas om vissa kurser hämtar sitt innehåll såväl ur ämnesstudiedelen som den praktisk- pedagogiska delen.

Dagens ämneslärarutbildning är i hög grad påverkad av "enstaka kurssystemet". Detta innebär att utbildningen i allmänhet är uppbyggd av kurser, som kan studeras fristående från varandra. Kursmoment som är nödvändiga för förståelsen av det enskilda ämnet kan därför förekomma vid flera tillfällen inom ramen för ämnesstudierna.

I t ex kombinationer med svenska och språk är det inte ovanligt att kursmoment som "allmän fonetik", "allmän grammatik", "språksociologi" och "språkhistoria" m m upprepas inom de olika ämnena. "Överlappningar" vad gäller de litterära inslagen i utbildningen förekommer också både allmänt i fråga om t ex den grundläggande litterära begreppsapparaten, karaktäristika för olika epoker och mera specifikt i fråga om upprepat studium av samma litterära verk (i t ex svenska och engelska).

Inom No-ämnena förekommer också moment inom olika ämneskurser, som har stor överensstämmelse, även om de inte alltid är helt identiska. Inom t ex de grundläggande kurserna i fysik och kemi återkommer kärnfysik, termodynamik m m. Biokemi och cellära förekommer i kurserna i både biologi och kemi.

Möjligen är överlappningarna mindre omfattande vad gäller So-ämnena. Samtidigt torde även inom dessa ämnen finnas visst gemensamt stoff, t ex vad gäller kunskaper om den idéhistoriska utvecklingen m m.

Enligt UHÄ:s uppfattning är det väsentligt att dubbleringar av stoffet, på sätt som ovan beskrivits, undviks i den nya grundskollärarutbildningen. Den studerandes kompetens bör successivt byggas upp under hela utbildningstiden, så att det utrymme som idag i flera fall används för omotiverade upprepningar av tidigare genomgången stoff, kan utnyttjas för fördjupade studier.

UHÄ ser det som en mycket viktig lokal planeringsfråga att beakta den successiva och logiska kompetensuppbyggnaden hos de studerande. För detta krävs inte bara ingående överväganden vid planeringen av det konkreta innehållet i utbildningen i ett inledningsskede, utan också en kontinuerlig uppföljning av förändringar i kursplaner och kurslitteratur.

Omfattningen av momentet praktisk-pedagogisk utbildning dvs pedagogik, praktik och metodik, föreslås i propositionen till ca 40 poäng.

UHÄ kommer i förslaget till ny praktikorganisation att utgå från det övergripande begreppet "skolförlagd del av lärarutbildningen". Detta begrepp inbegriper studerandes korta besök i en klass, deras fältstudier i skolan samt deras arbete under längre sammanhängande perioder i skolan. UHÄ förestår att enbart de moment i den "skolförlagda delen" av lärarutbildningen, där studerande deltar i praktikskolans arbete under sammanhängande perioder på en eller flera veckor skall definieras som praktik och räknas till den praktisk-pedagogiska delen.

Praktiken skall hjälpa de studerande att utveckla sin förmåga att leda och undervisa barn och ungdom och därigenom fördjupa och konkretisera sin kunskap om skolans hela verksamhet. De skall få hjälp att sätta in sin uppgift och sin funktion som lärare i ett större perspektiv. Detta förutsätter ett samarbete mellan grundskola och högskola. Detta samarbete bör organiseras så att varje studerande kan ta del av verksamheten i hela skolan och inte bara i en klass. Ett sådant samarbete mellan högskola och grundskola kräver också att såväl kommunens skolstyrelse som skollledning vid de berörda grundskolorna får en mera aktiv roll i utformningen av praktiken.

Grundskolan är en skola för alla. Den organisatoriska differentieringen är ringa. Att kunna utforma skolans arbete så att alla elevers personlighet, kunskaper och färdigheter kan utvecklas på bästa möjliga sätt mot bakgrund av deras olika förutsättningar och skiftande sociala och kulturella villkor ställer stora krav på läraren. Därvid har skolans arbetsmiljö och relationerna mellan såväl vuxna som barn den största betydelse.

En omfattande fortbildning av verksamma lärare ges för närvarande för att öka möjligheterna att tillgodose alla elevers behov. I framtiden kan förutses ökade krav på alla lärares förmåga att möta och behandla olika slag av skolsvårigheter, funktionsstörningar och störda sociala relationer inom klassen så att inte enskilda elever eller grupper av elever slås ut ur skolans gemenskap och arbete. I en departementspromemoria som för närvarande remissbehandlas förutskickas en sådan utveckling.

UHÄ bedömer det därför som synnerligen angeläget att lärarna är väl utbildade för att möta dessa problem. I en förändrad tjänsteorganisation, där lärarna under en längre tid kan följa elevernas utveckling, ökar möjligheterna att lära känna eleverna, liksom ansvaret för att ge dem det stöd som de behöver. En bredare ämneskompetens hos lärarna ger sådana möjligheter och kombinationen mellan teoretiska och praktiskt-estetiska studier möjliggör djupare förståelse för elevens situation i skolan. För att lärarna skall kunna utnyttja dessa nya möjligheter krävs goda didaktiska och specialpedagogiska kunskaper och färdigheter.

I utbildningen bör de studerande få kunskaper om hur elevernas förutsättningar och bakgrund påverkar deras möjligheter att förstå och tillgodogöra sig det stoff och de färdigheter som respektive ämnen behandlar. Detta gäller språkliga och matematiska färdigheter och förståelse av olika begrepp och företeelser mm. De studerande skall vidare få kunskaper om skolans insatser för att ge särskilt stöd åt elever med svårigheter. Dessa insatser skall i första hand göras inom den vanliga undervisningen. Varje lärare har därför ett ansvar för förebyggande och stödjande åtgärder genom val av innehåll och arbetssätt.

Lärarna bör ha goda kunskaper om samhällets resurser för stöd och hjälp. De skall också ha kunskaper om fysiskt handikappade elever och skolans möjligheter att hjälpa det växande antal elever som har allergiska besvär.

Därvid är frågor rörande skolmiljön och skollokaler utrustning synnerligen angelägna. Viktig är kännedomen om skolans övriga personalgrupper och deras kunskaper i fråga om elevers hälsa, kost och hygien.

Skr. 1986/87: 163

I såväl fältstudier som praktik bör de blivande lärarna få möjligheter att studera elever med olika skolsvårigheter och lära sig hur skolan kan behandla men framför allt förebygga svårigheter. Därför bör praktik förläggas till skolor med olika social struktur.

Det har övervägts att ge specialpedagogiska och didaktiska moment av specialpedagogisk karaktär ett utrymme på minst 10 poäng för att förverkliga målet "en skola för alla". Med hänsyn till att de didaktiska aspekterna bör genomsyra ämnesstudierna och de specialpedagogiska frågorna bör vara centrala i den praktisk-pedagogiska delen har vi inte bedömt det meningsfullt att formellt ange ett poängtal.

3.4 Utbildningens uppläggning

Grundskollärlinjens struktur i fråga om inriktningar, fördjupningar och specialiseringar är givna genom riksdagsbeslutet (se avsnitt 1.2).

Utbildningen av klasslärare respektive ämneslärare vilar på två olika traditioner. Klasslärarutbildningen har haft den gamla folkskolan som bas och emanerar från seminarietraditionen. Ämneslärarutbildningen har sitt ursprung i "lärdomsskolan" och i provårstraditionen. På olika sätt har dessa båda traditioner närmats till varandra under den tid som båda utbildningarna organiserats genom lärarhögskolan eller andra senare organisationsstrukturer inom högskolorna. Ämnesutbildningen sker dock fortfarande under skilda villkor: för klasslärarlinjerna inom ämnesinstitutioner som byggts upp för lärarutbildningens behov, för ämneslärarlinjen inom universitetsinstitutioner av gängse form inom skilda fakulteter.

Genom riksdagens beslut om en ny grundskollärarutbildning har man brutit upp dessa två traditioner för att skapa en för hela grundskolan gemensam inriktning. Detta är en viktig utgångspunkt i planeringsarbetet. Det förutsätter dock att det finns ett betydande utrymme för utbildningsinnehåll som har en gemensam karaktär och utgår från likartade problem och föreställningar.

Studieorganisationen bör utformas så att detta kan tillgodoses. UHÅ anser därför att det bör finnas en för samtliga studerande obligatorisk utbildningsdel, omfattande ca 45-50 poäng. Denna del bör innehålla pedagogik, metodik och praktik (ca 40 poäng) och en kurs i språkförmåga och språkutveckling inklusive andra uttrycksformer som bild, ljud, rörelse, drama m m (5-10 poäng). Innehållet i sistnämnda del bör anpassas till den studerandes inriktning och fördjupning/ specialisering.

Samtliga studerande med inriktning mot åk 1-7 skall vid behov kunna undervisa i alla ämnen i åk 1-3. Det är därför naturligt att en del av utbildningen för denna inriktning får ett gemensamt innehåll som avser undervisning i åk 1-3 i grundskolan. Denna gemensamma del bör omfatta ca 50 poäng (svenska 15, matematik 5, orienteringsämnen 20, två av ämnena musik, bild, idrott 10). Särskild vikt skall läggas vid den grundläggande läs- och skrivinläringen och den grundläggande matematikinläringen.

Inom utbildningen av lärare för årskurserna 1-7 skall även finnas möjlighet att välja ett av ämnena engelska, bild, idrott och musik, motsvarande ca 15 poäng.

En av utgångspunkterna för en ökad samverkan mellan skola och barnomsorg är att personalgrupper inom de olika verksamheterna har goda kunskaper om varandras områden och känner till målen för dem. En gemensam syn på barns utveckling, behov och villkor är vidare av grundläggande betydelse.

I flera år har därför ett stort antal högskoleenheter prövat samverkan i varierande omfattning mellan utbildningarna av fritidspedagoger, förskollärare, låg- och mellanstadie lärare. De resultat som hittills redovisats från verksamheten är positiva. Det är därför angeläget att skapa förutsättningar för denna form av samverkan också fortsättningsvis.

Inriktningen mot årskurserna 4-9 innehåller fem olika specialiseringsalternativ. Inom respektive alternativ skall ämnesövergripande och tematiska studier ingå. Omfattningen av dessa kan variera men inom specialiseringen i samhällsorienterande och naturorienterande ämnen bör de omfatta 10-15 poäng.

De blivande lärarna måste ha god kunskap om barns utveckling och om undervisning i hela grundskolan. Det understryks bl a av det faktum att huvudmomenten för de olika ämnena i Lgr 80 anges för respektive stadium medan grundskollärarytbildningen spänner över stadiegränserna. En annan faktor är att såväl lärare med inriktning mot åk 1-7 som lärare med inriktning mot åk 4-9 skall kunna undervisa i åk 4-7.

3.5 Tillträdesvillkor

Enligt UHÄs uppfattning bör nedan angivna principer och ställningstaganden vara vägledande för utformningen av tillträdesvillkoren i den kommande utbildningsplanen för grundskollärlinjen.

Särskilda behörighetsvillkor

De särskilda behörighetsvillkoren för antagning till grundskollärlinjen har kommenterats i propositionen om en ny grundskollärarytbildning (prop 1984/85:122 s 22) och i utbildningsutskottets betänkande (UbU 1984/85 :31 s 15-16).

UHÄ, som har att meddela föreskrifter om villkor för särskild behörighet för antagning till utbildningen, har gjort följande överväganden.

Lärarytbildningen för grundskolan bör enligt UHÄ:s uppfattning bygga på att svenska och engelska, motsvarande tre årskurser i gymnasieskolan, utgör särskilda förkunskapskrav för linjen, oberoende av inriktning/fördjupning/specialisering.

Vad gäller kravet i svenska är detta en nödvändig utgångspunkt för den gemensamma utbildningen i språkförmåga och språkutveckling, som syftar till att förbereda alla blivande lärare - oberoende av inriktning m m - för att i sin undervisning kunna bidra till utvecklingen av elevernas språkförmåga.

Kravet på tre årskurser engelska anser UHÄ vara av stor betydelse för de studerandes förmåga att tillgodogöra sig engelskspråkig kurslitteratur. Det är också en viktig förutsättning för att de studerande i sin kommande yrkesverksamhet skall ha möjlighet att följa den internationella utvecklingen inom sina ämnen/ämnesområden.

Med hänsyn till den gemensamma utbildning som föreslås för de olika fördjupnings- och specialiseringsalternativen är det enligt UHÅ:s mening även i övrigt naturligt att i huvudsak ställa samma förkunskapskrav för de sökande oberoende av inriktning.

Vad gäller de särskilda förkunskapskraven i de olika ämnena inom respektive fördjupnings- och specialiseringsalternativ anser UHÅ att dessa i princip bör ligga på den nivå som idag gäller för antagning till ämneslärarlinjerna. UHÅ bedömer det inte motiverat att därutöver höja kraven för t ex de samhälls-orienterande ämnena, främst eftersom man då riskerar att alltför starkt begränsa rekryteringen från olika linjer i gymnasieskolan.

UHÅ anser det dock motiverat att höja det särskilda behörighetskravet i matematik för fördjupningen i Sv/So mot åk 1-7 till genomgången treårig gymnasiekurs. UHÅ gör denna bedömning bl a mot bakgrund av det mycket begränsade utrymme (ca 5 poäng) som matematikstudierna kunnat beredas i detta fördjupningsalternativ.

Vad gäller de praktiskt - estetiska ämnena bör enligt UHÅ:s uppfattning särskilda antagningsprov givetvis kunna anordnas även i fortsättnings.

UHÅ förutser att de höjda behörighetskraven i ett inledningsskede kan leda till rekryteringsproblem, särskilt i fråga om rekryteringen till Ma/No- fördjupningen/specialiseringen. En noggrann uppföljning av antagningsresultaten måste därför göras och eventuella åtgärder, dispensmöjligheter, kompletteringskurser mm, övervägas under en övergångsperiod

Urval

I utbildningsutskottets betänkande (UbU 1984/85:21 s 16) behandlas frågan om urvalsinstrument som tar hänsyn till förväntad lämplighet för yrket.

Visserligen har tidigare erfarenheter av inträdesprovningar av det slag som utbildningsutskottet förespråkar inte varit särskilt goda. UHÅ är likväl berett att medverka i en försöksvis utveckling av sådana instrument i samarbete med SÖ och de högskoleenheter som visat intresse för frågan.

UHÅ anser det självfallet mycket viktigt att till utbildningen rekrytera studerande som kan förväntas vara lämpliga för läraryrket. Lärarutbildningen bör dock i sig ha en sådan uppläggning att den kan fungera som en yrkesprovning för den studerande under utbildningens gång.

4 AV RIKSDAGEN SÄRSKILT AKTUALISERADE FRÅGOR

4.1 Engelska inom inriktningen mot årskurserna 1-7

Av rapporten 1986:32 (s 91-92) framgår att ledningsgruppen funnit frågan om engelska inom inriktningen mot årskurserna 1-7 särskilt svår. Med hänsyn till övriga delar i utbildningen inom inriktningen har ledningsgruppen funnit det omöjligt att ha utbildning i engelska för samtliga studerande inom ramen för 140 poäng.

Utbildningen borde därför förlängas till 160 poäng. En sådan förlängning kunde antingen vara generell för samtliga studerande eller enbart gälla dem som har engelska i sin utbildning.

I rapporten framgår vidare att "om en förlängning inte är möjlig bör engelska anordnas som ett valalternativ vid sidan av fördjupningen i ett praktiskt-estetiskt ämne och anordnas inom såväl No- som So- fördjupningarna."

Remissinstanserna stöder så gott som enhälligt detta resonemang och föreslår en förlängning av utbildningen till 160 poäng samtidigt som man avvisar tanken att engelska enbart skall erbjudas som ett tillval parallellt med ett praktiskt-estetiskt ämne.

UHÄ delar i grunden denna uppfattning. Den bästa lösningen vore att utbildningen omfattade 160 poäng varav ca 20 poäng skulle kunna avsättas för engelska. Med hänsyn till riksdagsbeslutet anser UHÄ sig emellertid förhindrat att i det fortsatta planeringsarbetet utgå från en sådan lösning.

UHÄ anser i stället att utbildningen i engelska inom ramen för 140 poäng bör anordnas på följande sätt.

Engelska erbjuds som ett tillval omfattande 15 poäng för omkring en fjärdedel av de studerande. Övriga väljer tillval i bild, idrott eller musik, 15 poäng. De studerande som väljer engelska får en kompletterande utbildning i två praktiskt-estetiska ämnen, företrädesvis i bild och musik, omfattande totalt 10 poäng. De studerande som väljer fördjupning i bild, musik eller idrott får på motsvarande sätt en kompletterande utbildning i de två övriga praktiskt-estetiska ämnena.

Majoriteten av remissinstanserna har varit negativa till att erbjuda engelska som ett alternativ till ett praktiskt-estetiskt ämne. UHÄ delar den uppfattningen, om valet är helt fritt. Genom att styra valet så att en viss andel får utbildning i engelska respektive praktiskt-estetiska ämnen kan dock risken för att inte tillräckligt många väljer de praktiskt-estetiska ämnena minimeras. Mot detta kan anföras att engelska bli med hänsyn till glesbygdsskolorna enligt riksdagsbeslutet bör vara obligatoriskt för alla lärare.

Enligt UHÄ kan ca 25 procent av grundskollärarna med inriktning mot åk 1-7 med denna lösning få en betydligt förbättrad utbildning i engelska jämfört med den nuvarande låg- och mellanstadielärarutbildningen, där omfattningen av studierna i engelska är ca 6 respektive 8 poäng. Härill kommer att det finns goda möjligheter att genom frivillig förlängning väsentligt öka antalet lärare som får utbildning i engelska för åk 1-7. En frivillig förlängning kan t ex anordnas parallellt med övriga studier bli genom att delar av studierna anordnas som sommarkurs/ liknande. Också enstaka kurssystemet kan användas för detta ändamål. Föreligger ytterligare behov av kompetensgivande utbildning i engelska för lärare med inriktning mot åk 1-7 kan detta anordnas inom ramen för personalutbildningen för skolväsendets behov.

UHÄ vill i detta sammanhang erinra om att man genom arbetsenheterna lättare kan tillgodose behovet av lärare i t ex engelska och att det nya meritvärderingssystemet också gör det lättare att anställa en lärare med en viss kompetens. Också lärare med utbildning i engelska för åk 4-9 kan självfallet ta hand om undervisningen i engelska i samtliga årskurser, där så är lämpligt.

Sammanfattningsvis menar UHÄ att de ovan föreslagna åtgärderna bör vara tillräckliga för att förse också glesbygdsskolorna med lärare med en utbildning i engelska för åk 1-7.

Generellt sett är det också angeläget att alla lärare har så goda kunskaper i engelska att de kan läsa facklitteratur på engelska och diskutera på engelska inom sitt eget ämnesområde. UHÄ avser därför som tidigare sagts att i utbildningsplanerna föreskriva förkunskaper i engelska motsvarande 3 åk i gymnasieskolan för samtliga studerande.

4.2 Alternativa ämneskombinationer för behörighet till tjänst

I utbildningsutskottets betänkande sägs att man i planeringsarbetet bör pröva möjligheterna till ytterligare ämneskombinationer. Sammanhållna ämnesgrupper måste dock vara en självklar utgångspunkt för planeringen. Det som kan övervägas är att byta ut studier i vissa ämnen mot alternativa ämnesstudier (UbU 1984/85:31 s10).

Ledningsgruppen har i sitt förslag kommit fram till att ytterligare ämneskombinationer endast bör komma ifråga för ämneskombinationer vari ingår ett praktiskt-estetiskt ämne och annat ämne. Remissopinionen är, i den mån man uttalar sig, negativ till kombinationer med två praktiskt-estetiska ämnen.

Från flera håll framför man förslag om nya kombinationsmöjligheter. Förslagen bygger huvudsakligen på det innehållsmässiga sambandet mellan olika ämnen, t ex svenska och historia, idrott och biologi, musik och historia. UHÄ delar den uppfattning som ligger bakom dessa förslag, nämligen att en större frihet vad gäller kombinationsmöjligheter och ett tillvaratagande av de innehållsmässiga sambanden och de studerandes intresseinriktningar vore av värde för utbildningen.

Med hänvisning till riksdagens ställningstagande till sammanhållna ämnesgrupper, ser UHÄ dock f n ingen möjlighet att föreslå någon av dessa kombinationer. En annan orsak till att UHÄ nu inte kan föreslå andra ämneskombinationer, utöver dem som nedan anges, är att den låga dimensioneringen av grundskollärarutbildningen för åk 4-9 under de närmaste åren kommer att göra det ekonomiskt omöjligt att inrymma ytterligare utbildningsalternativ inom planeringsramen.

UHÄ vill samtidigt understryka vikten av att man i det beslut om tjänstekonstruktion för lärare i grundskolan, som kommer att fattas, inte låser tjänsterna till de ämnen som nu föreslagits inom respektive specialiseringsalternativ. Det vore enligt UHÄ:s uppfattning olyckligt om ett system införs som försvårar att längre fram införa nya ämneskombinationer inom de olika specialiseringsalternativen.

Utöver de förslag som ledningsgruppen lämnat har UHÄ bedömt vissa ämneskombinationer som möjliga inom ramen för riksdagens ställningstagande. Matematik och två språk, alternativt matematik, svenska och ett språk är t.ex. ämneskombinationer som UHÄ anser har flera fördelar.

För det första innebär de att ingen "inbrytning" sker i So- och No-ämnen, för det andra kan de motverka den risk för könsmässig uppdelning av rekryteringen till olika fördjupnings/specialiseringsalternativ, som finns i förslaget, för det tredje ger åtminstone den förra kombinationen möjlighet till en fördjupning i språk för lärare i grundskolan som annars saknas i förslaget.

UHÄ har också övervägt möjligheten att kombinera matematik och So-ämnen. En

sådan specialisering motiveras av att matematik på grundskolenivå har väl så många kopplingar med det samhällsvetenskapliga området som med det naturvetenskapliga. Denna kombination skulle inte heller splittra So-ämnesgruppen, även om utbildningen i de enskilda ämnena riskerar att tunnas ut något.

UHÄ avser att återkomma i dessa frågor sedan SÖ lämnat förslag om tjänstekonstruktioner. Önskvärdheten av flera ämneskombinationer måste därvid bedömas i förhållande till risken att antalet lärare kring eleven ökar.

4.3 Gymnasielärarutbildningen och grundskollärarens behörighet till tjänst i gymnasieskolan

Regeringens uppdrag till UHÄ vad gäller gymnasielärarutbildningen avser främst

- angivande av nya ämneskombinationer
- belysning av grundskollärarens behörighet för undervisning i gymnasieskolan.

Gymnasielärarutbildningen

Ledningssgruppen har i sitt förslag pekat på behovet av en mera genomgripande förändring av gymnasielärarutbildningen och skisserat ett preliminärt utkast till framtida utformning av den.

Huvuddragen i detta är att gymnasielärarutbildningen på sikt bör vara en organisatoriskt sammanhållen utbildning med olika specialiseringar och grenar. Den bör vidare konstrueras så att den innehåller tre olika utbildningsvägar, (1) en direktutbildning, omfattande i princip 180 poäng, (2) en praktisk-pedagogisk utbildning om 40-60 poäng, som bygger på annan högskoleutbildning (fil kand-examen, annan linjeutbildning etc) eller yrkeserfarenhet och (3) en kompletteringsutbildning för grundskollärare.

Ledningsgruppen föreslår vidare, att ämneslärarutbildningen redan nu förlängs till 180 poäng, varvid de ingående undervisningsämnena bör omfatta minst 60 poäng vardera. Dessutom bör den lösning till fasta ämneskombinationer som idag finns "mjukas upp".

Förslaget har remissbehandlats och remissvaren biläggs.

UHÄ avser att redovisa sina ställningstaganden vad gäller gymnasielärarutbildningen i anslutning till anslagsframställningen för budgetåret 1988/89.

För att kunna beröra frågan om grundskollärarens behörighet för gymnasielärartjänst måste UHÄ dock redan i detta sammanhang kommentera vissa delar av förslaget.

UHÄ ser en generell förlängning av gymnasielärarutbildning som önskvärd ur flera synpunkter, men vill här särskilt poängtera behovet av förlängning av studietiden i vissa ämnen. När det gäller ämnen som moderna språk och svenska samt vissa andra s k blockämnena är det enligt UHÄs uppfattning i hög grad sakligt motiverat att höja poängramen. Detta leder till att utbildningen i kombinationer där dessa ingår i vissa fall måste förlängas.

Detta ställningstagande får självfallet också konsekvenser för vilka kompletteringsbehov som kommer att föreligga för grundskollärare (se nedan).

Skr. 1986/87: 163

Nya ämneskombinationer i gymnasielärarutbildningen

Inom SÖ utreds fin vilka ämneskombinationer som bör finnas inom ämneslärarutbildningen för gymnasieskolan samt behörighetsbestämmelser för tjänst i gymnasieskolan m m. Ett förslag kommer att föreligga i början av hösten 1987.

Grundskollärares möjligheter att övergå till gymnasielärartjänst

I utbildningsutskottets betänkande understryks det angelägna i att lärarutbildningen för grundskolan och gymnasieskolan planeras så, att hinder inte skapas för den som vill ha dubbel behörighet (UbU 1984/85:31, s14).

UHÄ har ovan redovisat sin uppfattning om behovet av fördjupade kunskaper, särskilt i vissa ämnen, för undervisning i gymnasieskolan.

Självfallet innebär den ämnesbredd som gäller för grundskollärarna inom de olika specialiseringsalternativen att krav på kompletteringsstudier måste finnas för behörighet till tjänst i gymnasieskolan.

UHÄ anser sig dock inte nu kunna precisera kraven närmare med tanke på det ovan redovisade utredningsarbete som pågår inom SÖ.

Den komplettering som kan förutses avser huvudsakligen ämnesteoretisk komplettering, eftersom frågor kring samverkan grundskola-gymnasieskola enligt UHÄ:s uppfattning måste ingå i respektive utbildning. Sålunda bör både inom ämnesstudier och inte minst i utbildningen i pedagogik bearbetas frågor som är av betydelse för förståelsen av verksamheten i den andra skolformen.

RESERVATION

med anledning av UHÄ:s rapport till regeringen om arbetet med en ny lärarutbildning för grundskolan

Utgångspunkten för UHÄ:s rapport har varit det riksdagsbeslut som fattades om den nya lärarutbildningen. SACO/SR var kritisk mot detta beslut bland annat därför att ämneskunskaperna inte lyftes fram i tillräcklig omfattning.

I förhållande till arbetsgruppens förslag görs i rapporten viktiga och klargörande markeringar om ämneskunskapernas betydelse. Det är bra!

För att kunna uppfylla riksdagens beslut om att alla tidigare lärare bör vara utbildade i engelska för undervisning i årskurserna 1-6 anser jag en förlängning av utbildningen nödvändig. Det är inte möjligt att inom ramen 140 poäng ha en utbildning i engelska med tanke på vad som i övrigt skall rymmas inom utbildningen. Detta framhålls också i UHÄ:s rapport. UHÄ ser sig dock av riksdagsbeslutet förhindrad att föreslå en förlängning. Jag finner det utomordentligt angeläget att riksdagsbeslutet på denna punkt tas upp till förnyad prövning.

På följande punkter måste jag reservera mig mot rapporten:

Genomgången treårig studieförberedande gymnasielinje bör vara behörighetskrav för tillträde till utbildningen för lärare i grundskolan. Detta bör för övrigt gälla för merparten av högskolans utbildningar. Det är ett viktigt kvalitetskrav att alla studerande har samma kunskapsgrund då de börjar sin utbildning. Därför är det inte acceptabelt att UHÄ finner det tillräckligt med kunskaper motsvarande tvåårig gymnasielinje för de samhällsorienterande ämnena.

En avgörande svaghet i det ursprungliga förslaget till ny lärarutbildning är lösningen till fasta ämneskombinationer av blockkaraktär. UHÄ-rapporten innebär tyvärr inte några förbättringar i detta avseende trots att man påpekar att en större frihet vad gäller kombinationsmöjligheter och ett tillvaratagande av de innehållsmässiga sambanden och de studerandes intresseinriktningar vore av värde för utbildningen. Flera ämneskombinationer borde därför enligt min mening ha föreslagits, t ex svenska, historia och annat ämne. Vid val av olika ämneskombinationer bör de innehållsmässiga sambanden mellan olika ämnen vara en viktig utgångspunkt.

Jörgen Ullenhag

Riksdagen beslöt 1985 om en ny lärarutbildning för grundskolan. På grundval av detta beslut, som var förhållandevis detaljerat, har regeringen uppdragit åt UHÄ att vidta åtgärder enligt en inom utbildningsdepartementet utarbetad promemoria. UHÄ har nu att avlämna en rapport till regeringen hur man avser genomföra sitt uppdrag.

Den rapport som styrelsen idag beslutat avge är i huvudsak vad som gått att åstadkomma inom ramen för det mycket precisa uppdrag UHÄ erhållit. Rapporten är just därför en skrämmande illustration till konsekvenserna av riksdagens och regeringens ställningstaganden.

Som ledamot av UHÄs styrelse är jag skyldig att deltaga i beslutet att avlämna den begärda rapporten. Jag kan härvid ej reservera mig mot uppdraget, och ej heller mot rapporten som sådan till den del den följer riksdagens och regeringens beslut och instruktioner. Samtidigt är det min skyldighet att ändå protestera när jag på professionella grunder och av övertygelse finner förslaget konsekvenser oacceptabla.

Min huvudinvändning mot den nya grundskolelärarutbildningen är att den i stället för att möjliggöra och underlätta en självklart nödvändig löpande utveckling av vårt skolsystem, tvärtom fjättrar lärarna till de förutsättningar för skolarbetet som förelåg vid tidpunkten för beslutet. Lärarutbildningen låses till skolorganisationen och bägge dessutom till den nu gällande läroplanen för grundskolan. Detta är ett konsekvent fullföljande av den reformpolitik - och reformmetod - för den svenska skolan som påbörjades av 1946 års skolkommision. Länk smids till länk i en kedja som nu fullbordas när den sista länken fogas till den första.

Detta må vara konsekvent - men denna andens Maginot-linje är förödande för vårt lands möjligheter att förnya och utveckla sitt skolsystem. I och med att allting nu fogas till allting försvåras effektivt successiva reformer och löpande utveckling.

Min andra och närliggande invändning är att denna reform medför en inkapsling av skolan i en separat skolkultur. Lärare rekryteras direkt från skolan, förbereds genom en del av skolsystemet för fortsatt verksamhet i skolan, och övergår sedan direkt till denna verksamhet. Vi får ett fulländat kretslopp och en skola som har få kontakter med det övriga samhället. Detta förstärks ytterligare av den huvudroll lärarhögskolorna avses få både för lärarutbildningen och för skolutvecklingen ö.h.t. Härigenom reduceras

möjligheterna för universitetens ämnesinstitutioner att Skr. 1986/87:163
bidra till utvecklingen av vår lärarkår när de tvärtom
behövde förbättras - både när det gäller kunskapsuppbygg-
naden i lärarutbildningen generellt och möjligheterna att
utveckla denna i takt med forskningen inom alla relevanta
ämnesområden.

Inget samhälle kan i längden överleva om viktiga huvudsystem
inte samverkar. Arbetslivet är förvisso inte ansvarigt för
ungdomens fostran och utveckling - men så beroende av resul-
tatet att den passiva åskådarroll man tilldelats inte kan
accepteras. Skolan måste tvärtom öppnas för ständigt samspel
med det övriga samhället och lärarkåren i sin utbildning
(och även rekrytering) förberedas för detta. Först härigenom
kan den förödande utvecklingen mot ett två-kultursamhälle
hejdas.

UHÄ har ändå försökt utveckla och balansera förutsättningarna
för sitt uppdrag i flera avseenden, men dessa ansträng-
ningar förblir tyvärr helt otillräckliga eftersom UHÄ måste
agera inom de ramar riksdag och regering förestavat. Exempel
är försöken att bättre balansera ämnes- och metodstudierna;
tillägget av en skrivning om lärarnas ansvar också för sam-
verkan med arbetslivet, och inslaget av teknik i läroplanen
för att bl a komma åt de attityder som låser både könsroller
och ointresset för näringslivet.

Stockholm den 11 mars 1987

Björn Grünwald

Ny utbildning av lärare för grundskolan

Av rapporten framgår att frågan om engelska inom inriktningen mot Årskurserna 1-7 är särskilt svår. UHÄ har enligt oss gjort den korrekta bedömningen att det är omöjligt att ha utbildning i engelska för samtliga studerande inom ramen för 140 poäng. Detta är också vad remissinstanserna så gott som enhälligt anser. Remissinstanserna föreslår i stället en förlängning av utbildningen till 160 poäng, varav 20 poäng skulle avsättas för engelska.

Också vi anser att detta är den enda logiska lösningen på problemet. De nödlösningar som UHÄ anvisar bygger på en mycket skruvad argumentation och är betingade av den omöjliga uppgiften. Vi anser därför att behovet av en förlängning av utbildningen med inriktning mot Årskurserna 1-7 särskilt bör tas upp i regeringens redovisning till riksdagen.

Stockholm den 11 mars 1987

Uno Westerlund

Bengt Lundell